

Date: 5th November-2025

IJTIMOIIY TARMOQLARDA AXBOROT MANBALARINI TAHLIL QILISH KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH

Muallif: **Shokirova Shirinabonu**
Universitet: Millat Umidi universiteti
Fakultet: Biznes boshqaruvi
Kurs: 4-kurs
Guruh: BA-401

Kirish

So'nggi o'n yillikda ijtimoiy tarmoqlar dunyo miqyosida eng kuchli axborot manbalaridan biriga aylandi. Statista (2024) ma'lumotlariga ko'ra, dunyo bo'yicha 5,17 milliarddan ortiq foydalanuvchi ijtimoiy tarmoqlardan faol foydalanadi. O'zbekistonda esa Digital 2024 hisobotiga binoan 13,4 milliondan ortiq foydalanuvchi turli platformalarda faol.

Ijtimoiy tarmoqlar bugun shunchaki muloqot vositasi emas, balki siyosiy, iqtisodiy va ta'limiy jarayonlarga bevosita ta'sir ko'rsatadigan axborot maydoniga aylandi. Shu sababli, foydalanuvchilarning axborotni to'g'ri tahlil qila olish, manbani aniqlay olish va ishonchliligini tekshirish ko'nikmalarini rivojlantirish — axborot xavfsizligini ta'minlashning asosiy yo'nalishlaridan biridir.

Mazkur tezisning maqsadi — ijtimoiy tarmoqlarda axborot manbalarini tahlil qilish ko'nikmalarining mohiyatini o'rganish, ularni shakllantirish bosqichlarini tahlil qilish hamda O'zbekiston sharoitida amaliy yechimlarni ko'rsatishdan iborat.

Ijtimoiy tarmoqlarda axborotning o'ziga xos jihatlari

Ijtimoiy tarmoqlarda tarqatiladigan axborot quyidagi asosiy xususiyatlarga ega:

1. **Tezkorlik.** Ma'lumotlar soniyalar ichida millionlab foydalanuvchilarga yetkaziladi. Masalan, Twitter (X) platformasida har daqiqa 350 mingdan ortiq tvitlar e'lon qilinadi.
2. **Ochiqlik.** Har bir foydalanuvchi axborot yaratuvchiga aylanadi. Bu ijobiy holat bo'lishi bilan birga, yolg'on yoki noto'g'ri ma'lumotlar tarqalish xavfini oshiradi.
3. **Ko'p formatlilik.** Axborot matn, rasm, video, audio, infografika yoki jonli efir ko'rinishida bo'lishi mumkin.
4. **Interaktivlik.** Foydalanuvchi faqat qabul qiluvchi emas, balki faol ishtirokchiga aylanadi — bu jarayon ijtimoiy fikr shakllanishiga ta'sir qiladi.

Bu jihatlari sababli axborotni tahlil qilishda maxsus metodik yondashuv zarur bo'ladi.

Axborot manbalarini tahlil qilishning ahamiyati

Ijtimoiy tarmoqlarda axborotni tahlil qilish ko'nikmalari jamiyatning turli qatlamlarida muhim o'rin tutadi:

Date: 5th November-2025

- **Shaxsiy darajada:** Foydalanuvchi yolgʻon yangiliklardan (fake news) himoyalaniшни oʻrganadi. 2023-yilda “Reuters Digital News Report”ga koʻra, foydalanuvchilarning 56 foizi kamida bir marta soxta yangiliklarga ishonganini tan olgan.

- **Biznes sohasida:** Kompaniyalar ijtimoiy tarmoqlar orqali mijoz fikrini tahlil qilib, marketing strategiyasini toʻgʻrilaydi. Masalan, Artel Electronics 2023-yilda Telegramdagi mijoz fikrlarini tahlil qilib, mahsulot dizaynini oʻzgartirgach, sotuv hajmini 18% ga oshirgan.

- **Davlat sektorida:** Hukumat organlari ijtimoiy tarmoqlarda jamoatchilik fikrini kuzatish orqali qarorlar qabul qilish sifatini oshiradi.

Axborotni tahlil qilish usullar

1. Klassik tahlil usullari

- **Manbalarni solishtirish.** Bir xil voqeani yoritgan turli manbalarni taqqoslash orqali obyektivlikni aniqlash.

- **Statistik tahlil.** Like, comment, repost kabi raqamli koʻrsatkichlar orqali kontent taʼsirini oʻlchash.

- **Matn semantikasi tahlili.** Maqolalar yoki postlarning asosiy gʻoyasi va kayfiyatini (sentiment) tahlil qilish.

2. Raqamli vositalar asosidagi tahlil

- **Google Trends** – trend mavzularni aniqlash;

- **Brand24, Hootsuite, BuzzSumo** – brend yoki mavzu atrofidagi muhokamalarni kuzatish;

- **Sunʼiy intellekt asosida tahlil** – NLP (Natural Language Processing) yordamida matnlardagi ijobiy va salbiy ohangni avtomatik aniqlash.

2024-yilgi “Digital Research Group” maʼlumotlariga koʻra, sunʼiy intellektidan foydalangan axborot tahlil tizimlari inson ishtirokisiz 73% aniqlikda axborotni tasniflay olgan.

Koʻnikmalarni shakllantirish bosqichlari

1. **Axborotni izlash:** Isbotli va rasmiy manbalardan foydalanish (masalan, rasmiy saytlar, tekshirilgan media).

2. **Manbalarni tasniflash:** Ularning ishonchlilik darajasini aniqlash.

3. **Axborotni baholash:** Fakt tekshiruvi (fact-checking) usullarini qoʻllash.

4. **Natijalarni tahlil qilish:** Trendlar asosida xulosalar chiqarish.

5. **Taqdimot bosqichi:** Olingan maʼlumotlarni vizual tarzda (grafik, infografika, diagramma) ifodalash.

Oʻzbekiston tajribasi

Oʻzbekistonda soʻnggi yillarda axborot tahlili madaniyati shakllanib bormoqda. Quyidagi misollar bunga dalil boʻladi:

- **Taʼlim tizimida:** 2022-yildan boshlab Toshkent axborot texnologiyalari universitetida “Media savodxonlik” moduli joriy etildi.

Date: 5th November-2025

- **Biznesda:** “UzAuto Motors” kompaniyasi 2024-yilda ijtimoiy tarmoqlardagi 250 mingdan ortiq izohni tahlil qilib, mijozlar shikoyatlarining 40%ini avtomatik tizim orqali bartaraf etdi.

- **Davlat darajasida:** Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi (AOKA) 2023-yilda 12 mingdan ortiq soxta xabarni aniqlaganini e’lon qildi.

Bu misollar shuni ko’rsatadiki, axborotni tahlil qilish ko’nikmalari nafaqat individual foydalanuvchilar uchun, balki butun jamiyat uchun strategik ahamiyatga ega.

Xulosa

Ijtimoiy tarmoqlarda axborot manbalarini tahlil qilish ko’nikmalarini shakllantirish — raqamli davrda yashayotgan har bir inson uchun zaruriy kompetensiya hisoblanadi.

To’g’ri tahlil qilish:

- Axborot sifati va ishonchliligini oshiradi;
- Qaror qabul qilish jarayonini soddalashtiradi;
- Soxta ma’lumotlardan himoya qiladi;
- Biznes va davlat strategiyalarini samarali shakllantirishga xizmat qiladi.

Shu bois, ta’lim tizimida media savodxonlik va raqamli tahlil kurslarini keng joriy etish, startaplar va tashkilotlarda esa sun’iy intellekt asosidagi tahlil tizimlarini rivojlantirish dolzarb vazifalardan biridir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Statista (2024). *Global Social Media Usage Report*.
2. Digital 2024: Uzbekistan Report. We Are Social & Meltwater.
3. Reuters Digital News Report (2023). *Fake News and Information Literacy*.
4. AOKA (2023). *Axborot xavfsizligi monitoringi bo’yicha hisobot*.
5. Brand24 Analytics (2024). *AI in Social Media Research*.
6. IT Park Uzbekistan (2023). *Raqamli savodxonlik va startap tahlili bo’yicha hisobot*.
7. Harvard Business Review (2022). *How Data Shapes Social Media Strategy*.

